

mgr Natalia Koter

KOMUNIKACJA MIĘDZYKULTUROWA – MIĘDZY SYNERGIĄ A APROPRIACJĄ

Globalizacja jest w chwili obecnej zjawiskiem oczywistym i powszechnym. Ma ona wiele wymiarów i potocznie kojarzy się z pewnego rodzaju unifikacją – głównie technologiczną, organizacyjną, ekonomiczną. W odniesieniu do aspektów kulturowych proces ten jest bardziej złożony. Kultura widziana jako kodeksy manier, ubioru, języka, religii, rytuałów, sztuki, normy zachowania, takie jak prawo i moralność oraz systemy wierzeń jest mniej podatna na szybkie zmiany. Stanowi też silny element jednoczący tych, którzy się z nią identyfikują. Kultura w mniejszym stopniu poddaje się ocenie przez wskaźniki decydujące o poziomie rozwoju, „nowoczesności” danej społeczności.

Styczność społeczności reprezentujących odmienny krąg kulturowy prowadzi do powstania komunikacji międzykulturowej – komunikacji, którą możemy postrzegać jako proces – interakcję przedstawicieli różnych kultur w celu wymiany informacji, dyscyplinę naukową – badającą komunikację między różnymi kulturami i grupami społecznymi lub to, jak kultura wpływa na komunikację, ewentualnie proces, którego celem jest dążenie do biculturalizmu/multikulturalizmu (a nie całkowitej asymilacji) – promowanie rozwoju wrażliwości kulturowej i empatycznego zrozumienia między różnymi kulturami.

Komunikacja zwiększa poziom kooperacji. Komunikacja międzykulturowa, czyli komunikacja zachodząca pomiędzy stronami, które, z definicji, znacznie różnią się systemami wartości, ma dużą wartość z punktu widzenia przeciwdziałania występowaniu konfliktów. Efektywność tej komunikacji sprzyja przeciwdziałaniu (niekiedy krzywdzącym) stereotypom, wzmacnia wzajemne zrozumienie, daje duże szanse na efektywne kompromisy i, co ważne, pozwala w porę zapobiegać, wynikającym z niedostatecznej wiedzy, potencjalnym konfliktom.

Truizmem zatem byłoby podkreślanie znaczenia komunikacji międzykulturowej w obszarze bezpieczeństwa. Szczególnie w obliczu wymuszonych wojną, ekonomią i zmianami klimatycznymi masowych migracji. Mniej obawiamy się rzeczy, które znamy, podejmowane przez

nas decyzje są bardziej racjonalne i pozostawiają mniejszy margines błędu. Poznanie różnych aspektów życia innych kultur pozwala czuć się pewniej, a co za tym idzie – bezpieczniej w komunikacji z ich przedstawicielami.

Ponadto komunikacja międzykulturowa odgrywa ważną rolę w zarządzaniu sytuacjami kryzysowymi, gdzie wymagana jest szybka i precyzyjna wymiana informacji z różnorodnymi społecznościami kulturowymi. Wzmacnia to zaufanie między obywatelami a strukturami państwowymi, co w ostatecznym rozrachunku zwiększa poziom bezpieczeństwa publicznego.

Z drugiej strony – agresywne i nieprzemyślane akcje kulturowe związane z eksploatacją symboli kulturowych, które nie są reprezentowane w pełni w narracji kulturowej, mogą prowadzić do napięć społecznych. Takie napięcia, choć na ogół mają charakter polemiczny, mogą teoretycznie stać się czynnikiem kryminogennym. Dotyczy to np. zjawiska historyczno-kulturowego, jakim jest „blackface”, które swego czasu było niezwykle popularne w Stanach Zjednoczonych. Stało się ono osobliwym zjawiskiem zarówno w sferze kultury masowej, jak i w przemyśle mody.

„Blackface” był krytykowany od czasów przedstawień minstrelowych z XVIII i XIX wieku, kiedy różne aspekty kultury afrykańskiej i afroamerykańskiej były przywłaszczane i wykorzystywane dla zysku. Ubieranie się w blackface wywołuje przedstawienia negatywnych wizerunków czarnoskórych jako leniwych, nieinteligentnych i kryminalnych.”^{1*}

Przykład konsekwentnego tworzenia niekorzystnego stereotypu Afroamerykanina jest pouczający: w taki sposób w sferze kultury mogą powstawać wyobrażenia o „innych” jako o niebezpiecznych lub mało inteligentnych ludziach. Może to ostatecznie prowadzić do napięć społecznych i agresji z obu stron. Takie zjawiska kulturowe tworzą grunt dla niebezpiecznego klimatu społecznego.

Jednym z efektów globalizacji jest istnienie ogólnoswiatowych, wzajemnie zależnych, sieci produkcji, dostaw i handlu. Istnienie tych sieci powoduje unifikację organizacyjną i technologiczną w skali światowej. Unifikuje to także oczekiwania odbiorców – globalne sieci sprzedają taki sam

---

¹ <https://news.web.baylor.edu/news/story/2018/race-culture-expert-shares-history-and-why-blackface-and-other-cultural#:~:text=%E2%80%9CBlackface%20has%20been%20frowned%20upon,unintelligent%20and%20criminal%20in%20nature.%E2%80%9D> (26.11.2024).

produkt na wszystkich kontynentach. I o ile ma to swoje uzasadnienie ekonomiczne, przyczynia się, niestety, do zaniku różnic kulturowych.

Specyficzną sferą, która ma swój bardzo duży udział w globalnej produkcji, a zarazem unifikacji, jest przemysł związany z modą – popkultura, która jest integralną częścią kultury w szerokim tego słowa znaczeniu. Tworzenie kolekcji mody, określanie trendów oraz kreowanie wizerunków przedstawicieli różnych grup społecznych to potężne narzędzie wpływu na świadomość społeczną i indywidualną. Jednocześnie jest to sposób komunikacji, przekazywania określonych kodów kulturowych na zewnątrz.

Przemysł związany z modą, niejako z definicji, skazany jest na ciągłe poszukiwanie nowych wzorów, które przyciągną potencjalnego klienta. Błędna interpretacja multikulturowości, wynikająca z niezrozumienia głównych idei komunikacji międzykulturowej, przez wiodących producentów spowodowała, że pomysł wykorzystania wzorów zaczerpniętych od innych kultur, mający wywołać efekt synergii zaczął być postrzegany jako apropiacja – zagarnięcie cudzych dóbr kultury materialnej.

Max Mara Fashion Group, włoski dom mody, skopiował tradycyjne wzory mniejszości etnicznej Oma do swojej kolekcji wiosna-lato Weekend 2019, sprzedając je na całym świecie. Oma, niewielka społeczność etniczna mieszkająca w górach prowincji Phongsali w północnym Laosie, haftuje te kolorowe wzory na tradycyjnych ubraniach, takich jak chusty, kurtki i opaski. Max Mara zdigitalizowała te wzory, drukując je na sukienkach, spódnicach i bluzkach, sprowadzając misterną tradycję do masowej produkcji fabrycznej. Kolory, kompozycja, kształty, a nawet rozmieszczenie były identyczne z oryginalnymi wzorami Oma, ale Max Mara nie uznała ich związku z Oma w marketingu, etykietowaniu ani podczas pokazu kolekcji, ani nie wypłaciła odszkodowania.^{2**}

Konflikt pomiędzy przedstawicielami rzemieślników Oma a domem mody nie jest odosobniony, lecz typowy dla współczesnego społeczeństwa w wielu krajach. Wszystkie takie przypadki są przykładem złej komunikacji kulturowej i katalizatorem napięć społecznych, które

---

² <https://www.taecloas.org/the-story-oma-vs-max-mara/> (26.11.2024).

pojawiają się w związku z nieetycznym zachowaniem dużych korporacji wobec słabo chronionych małych grup społecznych.

Czasem konflikt może pojawić się również na poziomie międzyrządowym, jak miało to miejsce w przypadku kolekcji domu mody Carolina Herrera. Rząd Meksyku oskarżył dom mody Carolina Herrera o „kulturowe przywłaszczenie” rdzennych wzorów i tkanin z Meksyku w kolekcji na 2020 rok.³ *** Ministerstwo Kultury Meksyku oświadczyło w swoim liście, że marka, założona przez wenezuelską projektantkę, wykorzystała wzory charakterystyczne dla konkretnych meksykańskich rodzin i społeczności.

To nie tylko problem tzw. „kulturowej apropracji” jako takiej, ale także jej konsekwencji. Mniejszości etniczne i kulturowe, które najczęściej padają ofiarą „cultural appropriation”, zaczynają czuć się zagrożone z jednej strony, a eksploatowane – z drugiej. W najgorszych scenariuszach może to prowadzić do marginalizacji zachowań niektórych przedstawicieli tych społeczności lub do konfliktów między państwami. Aby zapobiec takim sytuacjom, należy zwrócić uwagę na konkretne obszary, w których się pojawiają.

Scenariusze rozwoju problemów związanych z kulturową apropracją w modzie są zazwyczaj podobne. Projektant lub marka, wykorzystując symbole danej kultury, popełnia szereg błędów, które – jeśli zostaną przewidziane – mogą nie tylko zachować reputację, ale również zwiększyć kapitał społeczny, a także zapewnić stabilność społeczną, spokój i, w efekcie, bezpieczeństwo.

Tym samym skuteczna komunikacja międzykulturowa odgrywa kluczową rolę w zapewnieniu bezpieczeństwa publicznego, ponieważ sprzyja wzajemnemu zrozumieniu między przedstawicielami różnych kultur, zapobiega konfliktom i zmniejsza ryzyko napięć społecznych. Pomaga również eliminować uprzedzenia, stereotypy i nieporozumienia, które mogą prowadzić do konfliktów. Czynniki, które należy wziąć pod uwagę w takich sytuacjach, są różnorodne, a w szczególności obejmują różne podejścia do przestrzeni prywatnej w różnych kulturach, w tym

---

³ <https://www.thecut.com/2019/06/mexico-accuses-carolina-herrera-of-cultural-appropriation.html> (26.11.2024)

normy związane z ubiorem i stopniem odsłonięcia ciała. Znajomość tych norm pomaga zapobiegać sytuacjom konfliktowym.

Inny przykład znaczenia komunikacji międzykulturowej w sferze kultury we współczesnym świecie to kwestie związane z uchodźcami. W 2015 roku, w szczycie kryzysu migracyjnego w Europie, kilka organizacji humanitarnych zaczęło opracowywać projekty obejmujące wykorzystanie ubrań do budowania mostów między kulturami.

Na przykład w jednym z obozów dla uchodźców w Niemczech odbywały się warsztaty tradycyjnego szycia i projektowania. Uchodźcy z Syrii, Iraku i Afganistanu pokazywali mieszkańcom, jak tworzyć elementy ich tradycyjnej odzieży, takie jak haftowane chusty czy kaftany. Te warsztaty stały się nie tylko sposobem na komunikację między kulturami, ale także pomogły przełamywać uprzedzenia, ukazując wartość tradycji kulturowych migrantów. Ponadto projekty te pozwalały uchodźcom nie tylko zachować swoją tożsamość, ale także przystosować się do nowego środowiska.

W Europie zrealizowano kilka udanych inicjatyw wspierających integrację uchodźców poprzez udział w tworzeniu odzieży narodowej i rękodzieła⁴ ****. Oto niektóre z nich:

1. Projekt MADE51: Inicjatywa Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Uchodźców (UNHCR) wspierająca umiejętności rzemieślnicze uchodźców. MADE51 współpracuje z uchodźcami, pomagając im tworzyć i promować produkty odzwierciedlające ich dziedzictwo kulturowe, w tym tradycyjną odzież i akcesoria. To wspiera zachowanie tradycji kulturowych i zapewnia uchodźcom źródło dochodu.
2. Projekt „The Fabric of My Life” (FABRIC): Ten projekt łączy kobiety-uchodźczynie z projektantkami i pracownikami kultury w celu dokumentowania osobistych i zbiorowych historii migracji za pomocą tekstyliów i mody. Uczestnicy dzielą się swoimi tradycjami, takimi jak palestyńskie hafty czy pakistańska bawełna Ajrak, tworząc nowe produkty tekstylne odzwierciedlające ich dziedzictwo kulturowe.

---

⁴ <https://culture.ec.europa.eu/creative-europe/projects/priorities-2019-2024/european-way-of-life/the-fabric-of-my-life-project>; https://migrant-integration.ec.europa.eu/library-document/integration-refugees-and-migrants-participation-cultural-activities_en (26.11.2024).

3. Projekt „Decolonising Fashion and Textiles”: Celem tego projektu jest badanie koncepcji zrównoważonej kultury i trwałości społeczności poprzez doświadczenia uchodźców. Uczestnicy współpracują z projektantami, tworząc modę i tekstylia inspirowane ich dziedzictwem kulturowym, co wspiera dekonstrukcję dominujących praktyk projektowych w branży mody.

Te projekty pokazują, jak udział uchodźców w tworzeniu odzieży narodowej i rękodzieła może wspierać ich integrację w europejskim społeczeństwie, jednocześnie zachowując ich tożsamość kulturową i zapewniając niezależność ekonomiczną.

Podsumowując, warto zauważyć, że edukacja w zakresie komunikacji międzykulturowej jest istotna dla bezpieczeństwa publicznego, ponieważ sprzyja tolerancji i szacunkowi dla różnic kulturowych, co jest szczególnie ważne w społeczeństwach wielonarodowych i wielojęzycznych. Znajomość języków, norm kulturowych i obyczajów pomaga organom ścigania, służbom medycznym i innym organizacjom skutecznie współpracować z różnymi grupami społecznymi.

Byłoby wskazane, aby zarówno ustawodawca, jak i społeczeństwo poświęcili więcej uwagi problematyce eksploatacji dóbr kulturowych innych narodów w obszarach o istotnym wpływie na świadomość społeczną – takich jak moda czy sztuka. Bezpieczeństwo ma swoje źródło w umysłach ludzi, w ich świadomości, gdzie kształtują się wartości i postawy, które następnie znajdują odzwierciedlenie w konkretnych działaniach. Wpływ przemysłu modowego oraz sztuki masowej na kształtowanie postaw społecznych trudno przecenić. Z tego względu nieporozumienia opisane w niniejszym artykule zasługują na szczególną uwagę i analizę.

Przedstawione przypadki stawiają przed społeczeństwem kluczowe pytania – czy konieczne jest ich uregulowanie na poziomie legislacyjnym, czy też powinny być przedmiotem debaty w przestrzeni medialnej? Należy podkreślić, że bezpieczeństwo jako kategoria społeczna jest nierozdzielnie związane z komunikacją, która z kolei w znacznym stopniu zależy od różnic kulturowych. Poszukiwanie skutecznych metod przewycięzania tych różnic – w kontekście budowania bezpieczeństwa – powinno odbywać się w ramach nieustannego dialogu z udziałem przedstawicieli różnych kultur oraz środowisk zawodowych.

Links:

<https://culture.ec.europa.eu/creative-europe/projects/priorities-2019-2024/european-way-of-life/the-fabric-of-my-life-project> (26.11.2024).

https://migrant-integration.ec.europa.eu/library-document/integration-refugees-and-migrants-participation-cultural-activities_en (26.11.2024).

<https://news.web.baylor.edu/news/story/2018/race-culture-expert-shares-history-and-why-blackface-and-other-cultural#:~:text=%E2%80%9CBlackface%20has%20been%20frowned%20upon,unintelligent%20and%20criminal%20in%20nature.%E2%80%9D> (26.11.2024).

<https://www.taeclaos.org/the-story-oma-vs-max-mara/> (26.11.2024).

<https://www.thecut.com/2019/06/mexico-accuses-carolina-herrera-of-cultural-appropriation.html> (26.11.2024).